

V KOLE VOJNY

VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE
JOSEFA LACINY

U KOLE VOJNY

vzpomínky

franc. legionáře

napsal a nakreslil

Lacina Josef

V KOLE VOJNY

VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE
JOSEFA LACINY

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

EDICE PAMĚTÍ
ČESKOSLOVENSKÉ
OBCE LEGIONÁŘSKÉ

Rekonstrukce uniformy,
výzbroje a výstroje
příslušníka čs. legie
ve Francii z období bitvy
u Terronu v říjnu 1918
(foto archiv ČsOL).

Medaile vítězství

Revoluční medaile

- S Rakousko-uherskou armádou**
Liberec – Jičín – Budapešť – Šabac
- Cesta do srbského zajetí**
Šabac – Valjevo – Niš – Leskovac
- Cesta hladu a smrti Albánii**
Leskovac – Priština – Skopje – Tetovo – Prizren – Elbasan – Tirana – Vlorë
- Lodi na ostrov Asinara**
Vlorë – Ostrov Asinara
- Lodi do Francie**
Ostrov Asinara – Toulon
- Ve francouzském zajetí**
Toulon – Romans-sur-Isère – Vizzile – Lyon – Cognac
- V čs. legiích**
Cognac – Darney – Senthelm – Châlons-sur-Marne – Epemay – Mourmelon-le-Grand – Vouziers – Terron-sur-Aisne – Hauviné
- Dovolená**
Hauviné – Paříž – Cognac
- Návrat do vlasti**
Cognac – Darney – Padova – Vlach – České Budějovice – Praha

KOLO VOJNY JOSEFA LACINY

Copyright © Nakladatelství Epoque, Československá obec legionářská, 2017

Drawing © Hana Rozmanitá, 2017

Photos © Archiv ČsOL, SOKA Liberec, VÚA-VHA, 2017

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Československá obec legionářská, 2017

ISBN (pdf) 978-80-7557- 367-4

Obsah

Nezapomínejme.....	11
Vzpomínky – 1. díl.....	13
V zajetí.....	81
Cesta hladu a smrti Albánií.....	125
Vzpomínky – 2. díl.....	209
PŘÍLOHY	
Josef Lacina – historický doslov.....	361
<i>Michal Rak</i>	

Vážení čtenáři,
sestry a bratři,

je tomu právě 101 let, co Josef Lacina a jeho kamarádi přežili cestu smrti a hladu Albánií, když jako zajatci srbské armády s ní prodělali ústup poté, co se Srbsko stalo cílem společného útoku Rakousko-Uherska, Německa a Bulharska. Uprchlíci se tak museli vypořádat s drsným prostředím balkánských hor, zimou, hladem a častou beznadějí. Sám jsem se v tomto prostředí v následující válce jako příslušník jugoslávské Národněosvobozené armády účastnil bojů, dokáži si tak představit, jakým všem útrapám byli vystaveni. O to více pak musím ocenit, že navzdory všem prodělaným strastím nevyužil Josef Lacina možnosti dočkat konce války v bezpečí a relativním pohodlí francouzských vojenských továren, ale dobrovolně se přihlásil do zde vznikajících československých jednotek a se zbraní v ruce se zapojil do boje o národní samostatnost. Josef Lacina ve svých vzpomínkách však nezachytil jen boje a útrapy, ale též různé humorné příhody z fronty i zajetí, nebo vztahy se Srby a Francouzi.

Jsem tak rád, že je i s autorovými ilustracemi v rámci projektu LEGIE 100 přinášíme jako další svazek *Edice paměti Československé obce legionářské*. Díky tomu se snad do širšího povědomí dostane nejen „Srbská Golgota“, jedna z nejtragičtějších událostí první světové války, ale i silný životní příběh Josefa Laciny, obyčejného kluka ze severních Čech s neobyčejným osudem. Přeji si, aby se jeho kolo vojny líbilo co největšímu počtu čtenářů.

*Tichomir Mirkovič
Místopředseda ČsOL*

Milí čtenáři,

dědeček Josef Lacina vstoupil do mého života jen na velmi krátkou dobu, když jsem se přivdala do Lacinovy rodiny. Bylo to v letech 1971–1975. Vypravuji si ho jako milého a moudrého člověka. Pak po jeho smrti jsem se z vyprávění tchána dovídala různé příhody ze života v Košicích, kde rodina se dvěma syny žila za první republiky. Dědeček pracoval jako poštovní úředník. Byl moc šikovný. Ve volných chvílích vyráběl loutky, loutkové divadlo a organizoval a hrál představení. Vyřezal také figurky a postavil krásný, téměř Trnkovský betlém, který jsme ještě my o Vánocích stavěli. A konečně měl i spisovatelské vlohy, které uplatnil při sepsání svých zážitků z první světové války. Je to v podstatě obsáhlé literární dílo. Josef Lacina popsal nejen boje na srbské frontě, kde se dali s kamarády dobrovolně zajmout, strastiplný pochod zajatců přes albánské hory, vstup do legií a tvrdé boje u Terronu. Vzpomíná zde i na veselé příhody ze zajištění a vrací se do krajiny svého dětství a líčí různé příhody z mládí. Důležité jsou i jeho myšlenky o nesmyslnosti válek.

O dědečkově legionářském období jsem s ním nikdy nemluvila, o kronice jsem nevěděla. Objevila se u nás po jeho smrti. To byla doba nejtěžší normalizace, legionáři byli tabu. A tak rukopis odpočíval... A čekal, až přijde jeho čas. Po roce 1989 jsem při mém povolání archivářky v SOkA Liberec spolupracovala na soupise legionářů a tehdy jsem si uvědomila, že by bylo dobré, aby se dědečkova kronika dostala na veřejnost. Postupně jsem ji přepsala do počítače. Následně se jí podařilo zviditelnit v seriálu České televize *Raport o Velké válce* a byla vystavena v Praze v Centru současného umění DOX na výstavě *První linie*. A nyní se plní mé velké přání, že dědečkovy vzpomínky vychází v knižní podobě. A já za to velmi děkuji Československé obci legionářské, jmenovitě editorovi *Edice paměti ČsOL* Michalu Rakovi.

Helena Lacinová,
v Liberci, září 2016

NEZAPOMÍNEJME

Na západní frontě již dávno děla utichla.

Rozervané cesty, kudy prošlo tolik znaveného vojska a bylo převezeno tisíce raněných, jsou opět v pořádku a kolem se vlní lány obilí, zelenají se kvítím posetá luka. Z květu na květ přeletují barevní motýlkové a pilné včeličky bzučí spojeně svoji píseň práce. V oblacích, kde vrněla kdysi hejna obávaných letadel, jež shazovaly smrtonosné bomby na přestrasený lid a zmořené vojáky, třepetá se skřivánek a z jeho hrdélka se řine tolik krásných melodií.

Tam podle lesa dolů po úzké pěšině sotva znatelné kráčí hezounké děvčátko s košíčkem na ruce ke vsi znovu postavené a její zpěv se line tímto tichým krajem jak večerní modlitba. Sluníčko zlatí střechy seskupených domů a zeleň stromů běře na sebe rudý nádech, ba i ty kopce za vesnicí se červenají.

Den se chýlí ku konci. Děvčátko se zastaví – zpěv její ztichne a z lesa se ještě ozývají poslední lkavé tóny, jak by v lese někdo naříkal a žaloval.

Co asi přimělo to děvče, že stanulo a na rtech jeho umřela píseň? Proč nashala potom krásnou kytici lučních květů a položila je na nahrnutý kopeček hlíny a se skloněnou kučeravou hlavinkou dlouze se zahleděla na malý pomník s několika vytesanými písmeny?

Takových míst jest mnoho, kde každý ztichne a skoro bázlivě se zastaví a pak tiše zase odchází odtud, kde je pohřbeno tolik krásných nadějí, žalob a slibů.

Co všelikých příhod jest utopeno v těchto tichých místech, které by lidstvu posloužily k uhájení svatého míru.

Jak ráda by ta srdce mluvila.

Již je to pryč a snad to ani není pravda, jak se to tenkrát vše událo.

Rozešli jsme se domů, pohltil nás shon moderního světa, snad zkaženého – a řítíme se někam – a jen tak někdy, jako by to muselo býti, si vzpomeneme na ony šedé dny hrůzy.

Ani nevím, co mě k tomu přimělo a přinutilo, bych psal, jaké to bylo a jak se to vše odehrálo. Snad to byla ona chvíle, když jsem se přebíral ve všelijakých památkách a poznámkách a je znovu přečítal. Byla to ona chvíle, když při přebírání svých starých zažloutlých památek jsem si vzpoměl na svoje bývalé kamarády, kteří roztroušeni leží v různých zemích.

Každý jsme prožili jinou epizodu, ať jsme byli vojáci, nebo ne, každý bojoval tak či onak, ale každý, který bojoval poctivě, čestně, na válku si vzpomene jako na nějaký těžký sen.

Nevím, bude-li se vám moje cesta tímto slzavým údolím zdát pravdivou, vždyť i já, když znovu vše pročítám, se všemu obdivuji, že může slabý tvor, člověk, toto všechno přetrpět.

Půjdeš s námi, milý čtenáři, všude již z libereckých kasáren v den na sv. Annu roku 1914 na srbskou frontu, do zajetí, pak přes Albánii a Itálii na západní frontu a budeš s námi prožívat všechny radosti a strasti.

Nic si z toho nedělej, až přijdeš k pikantním příhodám, vždyť to již nesl tak život a vojna.

Provedu tě v tomto kole vojny tou cestou, kudy jsme kráčeli, do zákopů západní fronty – a do osvobozené vlasti.

Vzpomínky

1. díl

I.

Na nádvoří libereckých kasáren řadí prapodivný ruch. Vojáci běhají z budovy do budovy, důstojníci rozhazují rukama a živě mezi sebou hovoří. Tu a tam se dělají na nádvoří hloučky seskupených vojáků a každý rozumuje jinak. Před strážnicí na prkně přechází volným krokem stráž, nějak s hlavou vzpřímenou, tělem vypnutým jak struna a před vraty z masivní mříže přešlapuje hlouček ze-vlounů a tlačí se dopředu, by co možná nejvíce viděli.

Jsou to lidé všeho druhu, dělníci z Liebiegových továren, vypasení měšťáci a navoněné slečinky, jsou tu otcové a mámy, sestry a bratři některých vojáků z blízkého okolí, kteří přijeli ještě v noci, by se dověděli, co bude – jak to dopadne.

Ženy mají uplakané oči, muži hledí ztrnule před sebe a uvažují.

Slunce nemilosrdně praží do písku na dvoře kasáren pečlivě umeteného, jak by na něco čekalo. Chvillemi větřík začechrá korunami stromů nasázených vpředu kasáren, jež svým stínem poskytují zmořeným divákům chládek.

Naše komp. pátá má ubikaci vpravo v rohu v prvním poschodí.

Jeden do druhého vráží, nadává, smějí se, tu se opět zastavují, zběžně několik slov mezi sebou vymění a spěchají dále.

Zupáka¹ jest slyšeti nejvíce, jeho ječivý hlas až protivný vřeští pitomé rozkazy a fraitři se motají jako ovce – bezradní.

Jen kvéry na věšáku visí klidně jeden vedle druhého. Na schodišti jest to to samé, jedni běží dolů, druzí zase nahoru, že vše má vzhled malého Babylónu. V naší světnici jest trochu klidněji. Každý máme nějakou práci, někteří píší, jiný zase se hrabe v kufříku a ten tam v koutě u okna přišívá nemotorně ke kalhotům utržený knoflík. Zugsfíra [počeštěná podoba hodnosti Zugsführer – četař] u stolu něco počítá, fraitr stojí u kamen a jaksi blbě se dívá otevřeným oknem na začuzené střechy vedlejších domů.

Jarka Antošu z Vlkavy, hoch snědého obličeje a černých očí, přimhouřených, se vedle mne na kavalci prohrabuje v mundúru, který jsme právě dostali. Pojednou vyndává fajfku z úst, zamžiká očima a praví: „Poslechněte, hoši, co byste tomu řekli, kdyby ta válka byla přeci vyhlášena, a dejme tomu do téhle hadrů museli přeci vlízt.“

Franta Duňku ze Zásady, baculatý hoch dobráckého obličeje, se obrátí, podívá na Jarku těma dobráckýma očima a docela kamarádsky se rozlobí: „Jarko, já

¹ Slangové označení pro vojáka dobrovolně sloužícího nad rámec povinné vojenské služby.

se ti divím, že takovou volovinu můžeš plácnout. Copak může bejt dnes válka? Taky, hovado, trochu uvažuj! K čemu máme diplomati – ha!“

„Vona to neni žádná maličkost, takovej špás půjde po čertech špatně srovnat, a nedám za to nic, že to fajn dopadne,“ namítal Jarka. Sovay, kluk vytáhlý jak maják, přitocí se k nám a šklebí se Duňkovi: „Ty si myslíš, vejre, kuli tomu, že bude u Vás pouť, nebude válka? Jo, holečku to voni si hodně rozmyslej. Rači se seber a koukej tvoji Andule poslat telegram, aby se přišla rozloučit.“

Ve světnici se všechno rozchechtalo a Duňka rozlobený jako kohout vede svojí: „Dnes, válka? Vy blbci, co vás to napadá! Dnes jak se něco semele, bude se řezat celej svět a mládenci, to voni si sakramentsky rozmyslej.“ Zugsfíra nechal počítání, vzal si cigaretu, které měl před sebou rozházené mezi lejstry, zapálil si, vyfoukl modravý kouř vzhůru ke stropu a pak se zvolna obrátil k nám:

„Kdybyste se starali o něco jiného a né o takové věci. To je věc těch nahoře, a jak to upečou, tak to bude. A ostatně, co se bojíte války. Válka bude odbytá ajncvaj, za 14 dní jsme doma. Copak si myslíte, takový Srbsko, to rozmažeme na kaši za pár dní. A ostatně, budete o tom kuš a nedělejte kraval, ať to dám tady dohromady,“ vzal tužku a počítal dále.

Jarkovi se tváře zacukaly, načpulis hubu, jak by chtěl něco říci. Ale mlčel, jen jsme se na sebe podívali. A v těch jeho očích bylo, čemu jsme sami rozuměli.

Hoši si každý hleděl svého a na druhé straně světnice si někdo tiše pohvizdoval „Má roztomilá Baruško“. Z nádvoří doléhal k nám hluk, z chodby výkřiky a z okna bzukot much se tam prohánějících.

Zugsfíra za chvíli vstal a odešel se svými lejstry do kanceláře.

Ve světnici bylo ticho jako v kostele, jeden na druhého se díval tak divně, ustrašeně, jak by něco hrozného mělo přijít. A v duši se něco dusilo.

Byli jsme u našeho cugu [z něm. Zug – četa] skoro samí Češi, jen několik Němců jsme tu měli a ti nerozuměli česky ani slovo. Chvíli ticho potrvalo, až začali Němci žvanit o válce, že to vyhrajem a mnohý psal již listky domů na rozloučenou, jak by již válka byla vyhlášena.

„Vidíte,“ rozlobil se znova Duňka, „to sou taky takový blbci jako ten náš fíra, voni chtěj rozsekat Srbsko za 14 dní,“ a dal se do bláznivého smíchu.

„Drž hubu, Franto“, chlácholil Jarka. „Nic to neni platný. Dej si bacha, moh by sis uškodit.“

Najednou se dvěře rozletí a do světnice vrazí zupák. Fraitr u dvéří zařve haptacht [počeštěná verze povelu Habt Acht! – Pozor!] a světnici to ruplo.

Jeden jak druhý stáli jsme v pozoru a felák u dvéří stojí, jak bůh války, očima koulí na všechny strany jak sultán, když kupuje holky do svého harému, a pak jak když pejsek štěkne, zaječelo světnici: „Rut.“

Na to se přihnal fíra.

Zupák se na nás usmívá jak milius, přimurčuje oči, prsa vypíná a svoji malou postavu stále vytahuje, by se nám nezdál malinký a nebyla z něho taková konzerva.

Vojáci – bude válka! – a císař pán nás zavolá do boje. Vyhlášení může přijít každou chvilku, pročezť buďte na to hrdí, že půjdeme do ohně první a že budeme razit cestu našim divizím a že zúčtujeme mi s nepřitelem. Buďte připravení a nikdo se nevzdaluj. Draze zaplatí Srbové smrt našeho milovaného Ferdinanda, našeho následníka trůnu, draze zaplatí titěrné Srbsko, že nás donutilo k válce.“ Dlouho slintal, než ho napadlo, by si tu blbou plivanici nechal pro sebe a ze světlice odešel, by se nám některému neudělalo špatně. Obrátil se k fírovi, ještě si něco potichu povídali a odešli.

Válka se objevovala na obzoru.

Ve světlici vše ztichlo, nikomu nebylo do řeči, ani žádná odvaha nebyla vysmáti se. Jak těžké mračna před bouří ženoucí se hrozivě nad krajinou, zalomcovala blížící se hrozná skutečnost duší. Hlavou letělo tisíce myšlenek, jak bude, jak se vše utváří.

A co srbský národ, odolá tomuto nerovnému zápasu? Ubrání se? Když tomu není dávno, co ukončili vojnu s Turky. Oh, jak jsme pomáhali těm našim junákům, ať již penězi, anebo že byl na Balkán vyslán červený kříž a mnoho doktorů, a nyní ten náš národ bratrský máme jítí vraždit? Oh, jaký to osud.

Slunko se schovalo za mraky, ve světlici se setmělo a bylo smutno, smutno jak o pohřbu. Najednou vrazí do světlice švec Heiduk. Byl to starý mazák, zástěru měl zasmolenou, v ústech rožvýkanou viržinku, z které se mu čedilo jak z lokomotivy. „Kluci, tak teď každej, kdo máte ňákej šesták, koukejte ho udávit, dokud máte čas. A ty si votři nos!“ řekl jednomu Němci, jenž stál a hubu měl otevřenou. „A nekoukej na mě tak blbě.“ „Ty seš taky takovej starej vůl,“ nazul se do něho Duňka. „Nedivil bych se, kdyby to řek regrut, ale taková stará lafeta ja...“ Více nedořekl. Z nádvoří se ozval třepetavý hlas trubky. Ševcovi vypadla viržinka z huby a celá jeho hranatá postava se nějak zakymácela.

Na chodbě vše ztichlo, na dvoře se nic nehnulo, každý stál a čekal. Ticho bylo v celých kasárnách a snad na celém světě.

„Ježíšmarjá, snad to bude přece pravda,“ zanaříkal jeden voják u dveří, právě chtěl psátí domů, v jedné ruce držel pero a inkoust, v druhé papír a obálku.

„Jo, holečku, to už asi jo,“ povídá švec, „to už můžeš beze všeho napsat, že jedeme do války a můžeš pozdravovat ode mne tu tvoji sígru.“ Řekl to asi proto, aby zakryl svoje leknutí, neb mu to lezlo z huby jako z povidel. Dořekl a nějak vrávoravě se vymotal ze světlice. Dvěře se za ním zavřely, vlastně je zavřel průvan sám, který na kasárních chodbách řádí.

Vstal jsem a беру papír a péro, bych napsal svým rodičům, kdyby to snad byla přece pravda. Zasedl ke psaní, ale v hlavě to hučelo, syčelo, jako v úle, myšlenky se honily jedna přes druhou, ruka se chvěla, jak bych měl horečku. Viděl jsem svoji rodnou vesničku – vesničku Košov, příkrčenou k lesu Táborskému, viděl jsem jednotlivá stavení po kopečku roztroušené jak rozběhnuté stádo oveček a uprostřed tu starou školu, jako starostlivého pastýře uprostřed. Vzadu na kopci vidím zříceninu hradu Kozlova, kde jako kluci jsme si hráli na vojáky a kde se sváděli velké bitvy s klukama z Knížnic, Libuně a okolí. Vidím se ještě dnes, jak jsem měl na hlavě čáku [vysoká čepice k uniformě] z papíru a na čepici krásný chochol, se kterým si vítr čtveračivě hrál. Bývaly to krásné chvíle mládí, kterých si nikdo nedovede vážít.

Najednou vrazí do světnice švec Heiduk.

Pod školou na stráni se hrbí velká stará jabloň a ta když se na jaře zahálí do svých květů, hluboko do paměti zaryje poesii krásy. Ještě dnes cítím její vůni květů a slyším bzukot včeliček v její koruně. U školy jsou otevřena okna, jsou obrácena k té staré kvetoucí jabloni, jako by chtěly vtáhnouti všechnu vůni do třídy, kde u stolu sedí můj předobrá učitel Hlaváč a vypravuje nám pověsti a zasvěcuje nás do dějepisu a do protivných počtů. Stojím pod jabloní, ani se nehýbám, příkradl jsem se tam v myšlenkách jako zloděj, abych ukradl alespoň jedno slůvko, které sem zabloudí. A co tak stojím ve vzpomínkách na svoje prchlé dětství, jak andělský chorál doléhá k mým uším z dětských hrdélek melodie staré krásné písničky, kterou nás náš starý učitel učil:

*Potůčku náš, do dáli spěj,
dokud mlád jsi, jen si bubblej.*

Její melodie, krásná, působila na mě tak mocně, že jsem v duchu zaplakal. Péro vypadlo z ruky a na papír padla slza. Jak rád bych si zaplakal nad tím vším, co se již nevrátí.

Tu mě vytrhlo z myšlenek dlouhé a třepotavé troubení, z chodby hluk a ze dvora veliký křik. Dvěře se rozlétly a do světnice vrazil zugsfíra: „Mobilisace – válka! Všechno oblékat, rychle! Rychle, dělejte! No co na mě troubíte? Neslyšeli jste, zajíci? Všechno rychle oblékat, je válka!“ Sliny mu létaly z huby na všechny strany jako pominutému psovi. „Rychle, dělejte, bude menáž a po menáži jedeme na hranice. Jen rychle, rychle,“ a běhal jak šílený po světnici.

V tom opět rozlétnou se dvěře a do světnice vlétl felák [počeštěná podoba hodnosti Feldwebel – šikovatel] jak blázen a hulákal: „Válka! Válka! Všechno oblékat, ať jsme první na dvoře. Odpoledne odjíždíme, ať dostaneme pochvalu, že jsme první připraveni k odjezdu,“ a vylétl ven, dvěře za ním bouchly a bylo ho opět slyšet z druhé světnice. A vedl si stále stejně: „Oblékat, honem, honem!“

„Aby do toho hrom uhodil! Tak oni kluci smradlavý to takhle vyjednali,“ zasyčel Jarka, a vyliv se vedle sebe, aby si ulehčil.

„Teď mizerové každý zaleze a nás tam pošlou, aby jsme jim to vytloukli,“ řekl na to Duňka.

Nadávalo se, někteří se smáli, jiní zase mlčeli a nesli vše tak, jako by to už tak mělo být. Jak jsme se ustrojili do toho šedivého mundůru, který smrděl magazínem na sto honů, nevím. Když jsme se ustrojili, každý vypadal jak strašák. Vše bylo na nás velký, snad aby to na nás neprasklo. On už tenkrát rakouský erár viděl na nás, že se musíme na frontě vykrmit. A tak jsme stáli ve světnici celý vyjevení, co se asi bude dále dít. Jen Duňka stále nadával jak pohan: „Jak já k tomu příjdu, když mám jít na dovolenou a oni si spunktuju válku.“

„Hoši, ono to snad bude vyřešené, než přijedeme dolů, vždyť ono to bude trvat asi 6 dní, ta cesta a za tu dobu se také něco vyjedná a my pojedeme třeba zase brzy zpět,“ snažil se těšit Sovay.

„Jo, pěkně vyjedná,“ načpulí se Jarka. „Nyní se bude vyjednávat kanonama a u toho vyjednávání budeme také, uvidíte!“

Někteří ještě při tom spěchu napsali pár řádků domů, což jsem udělal také. Loučil jsem se se svými rodiči a vzkazoval pozdravy všem příbuzným a známým. Mnoho jsem toho ani nenapsal, nemohl jsem svoje myšlenky soustředit na psaní a potom v tom spěchu nebylo na psaní času se nějak rozepisovat.

Zuksfíra byl ověšený všelijakými krámy, pišťalky, šňůry, dienst taškou, taškou na mapy a bůh ví, co na sobě všechno měl. Nemluvil již mnoho, jen tu a tam pronesl nějaký rozkaz a jiného nic, snad se mu rozleželo v hlavě a on pochopil, co vše na nás asi čeká.

A tak jsme naposled ještě obědvali v libereckých kasárnách a každý nějak divně se díval do šálku a ten oběd trval nějak dlouho. Seděli jsme kolem stolu tiše a každý nějak bez chuti pojídal svůj oběd.

* * *

Byla právě 1 hod. odpoledne když zazněl signál a povel k nástupu dole před kasárny. Na chodbě, kde visely kvěry, strhla se skoro tlačence, na zádech každý tornu napěchovanou vším možným, což bylo po čertech těžký. „A s tou tíhou na zádech že máme útočit? Vždyť to neunesem ani 1 hodinu cesty.“ Každý si vzal svůj kvér a šli jsme dolů, kde jsme se seřaďovali. Všude po dvoře se již seřaďovali do šiků tak, že se nádvoří proměnilo v řady šedivých vojínů.

Netrvalo dlouho a tu se objevil náš lajtnant Kotrouš, říkalo se, že je z Vrchlabí. Byl to velice hezký důstojník a měli jsme ho rádi, on zbytečně nás netýral a byl spravedlivý. Česky uměl dosti obstojně, aspoň se snažil, aby uměl. Přišel si nás převzít od zupáka a pak si nás pečlivě prohlédl, máme-li vše v pořádku. Potom šlo již vše formálně, přišel hejtman, který nás přehlížel ještě důkladněji a pak nás zavedl doprostřed dvora, kde se formovaly 2 prapory.

A tak jsme stáli v tom parnu, každý mokrá jak myš a jen jsme čekali, až nás odvedou na nádraží a my budeme moci tu tíhu ze sebe odložit.

Lid nakupený před kasárny se tlačil, každý vyvaloval oči, co se bude dít, někteří vylezli na stromy, ploty byly ověšené lidmi a kde jaké místo, každé bylo obsazeno.

V řadách vojáků se ozývalo tlumené klení, nač jest to zapotřebí státi zde na tom prudkém slunci a péci se, a že nás již neodvedou ke všem čertům, nadával skoro každý, někdo potichu, jiný již nahlas.

Tu se nad námi asi Bůh smiloval, a přijel komandant, na kterého jsme čekali. Přijel s celým štábem, vše na koni, všecko se změnilo do šedé barvy, i ty šavle měli šedivé.

Celý půl regiment stál v pozoru a on si nás prohlížel jako nějaké lotry, oči měl vyvalené, vousy nakroucené, až nám z něho bylo na nic. Když vše prohlédl, dal rozkaz k odchodu na nádraží. Hudba spustila řízný pochod a dlouhé šiky se hnuly postranními vraty přes město k nádraží.

To, co bylo viděti v libereckých ulicích, to jest snad jen viděti v městech, kde jest vše zfanatizováno. Snad veškeré obyvatelstvo opustilo obydlí svoje a téměř zacpalo místa, kde jsme měli projíti. Lidé vyváděli jak divé šelmy. Řvali, hulákali, ječeli, měli též i prapor v německých barvách, kterým mávali, a jen bylo slyšet slova: „Ať žije válka! Ať žije Rakousko! Smrt Srbům!“ atd., atd. Do toho všeho ryku a rámusu za mávání klobouků a kapesníků hučela hudba, takže nebylo slyšeti ani vlastního slova. Bylo slyšeti všelijaká hesla a v mnohých případech i v řeči české. Ach jaká to byla příšerná sláva! Na jedné straně mával kloboukem vypasený elegán, na druhé zase chudobná sedřená matka s dvěma dětmi za odcházejícím starším synáčkem, oblečeným v šedivé uniformě.

II.

A tak jsme byli tomu rádi, když jsme již byli na nádraží a seděli ve voze.

„Tak co tomu říkáš, Josko, co jsi viděl. Vidíš, vona ta válka bejt musí, vždyť si ji lidé přejou, voni na to nehleděj, zdali se nám nechce.“

„No voni jim také zobáky zmlknou, až budou také muset jít,“ povídá Duňka a praštil tornou pod lavici a ještě do ní kopnul.

„Voni si ty černožlutí vlastenci myslej, že voni nás Srbové budou vítat kytkama a že to bude hned odbyté, ale já tomu nevěřím.“

„Již v mládí – jako kluk sem slýchával, že Srbáci sou nejlepší vojáci na světě a tak si hoši nemyslete, že to bude jen tak něco lehkého, dostat se na srbskou půdu.“

„Jarko, rozdělej tu flašku a dej mně napít. Mně je z tý slávy nějak špatně od žaludku.“ „No, měl by jsi to rozdělat a načít, aby se to nerozbilo. Pak by jsme neměli nic,“ sváděli jsme zpoceného Jarku.

„Kluci, vy jste ale mizerové. Ještě jsme se ani z Liberce nehnuli a už to chcete vychlastat. Tak ale trochu počkejte, až se rozepnu.“

Jarka utírá svoji spocenou hlavu, krk, rozepíná blůzu a libuje si, jaké si udělal pohodlí. V kupé jsme namačkaní jak slanečci, kvěry překážejí všude a každý

na to haraburdí nadává. Jarkovi se rozhostil na tváři blažený úsměv a hrabe se v brotsaku, ze kterého táhne flašku koňaku. „Nate, kluci, ale s rozumem.“ Duňka flašku popadl a již si důkladně naváhl, po něm Jarka a ostatní. Za chvíli se ve vagóně rozhlaholil zpěv. Každý zpíval něco jiného, takže to vypadalo, jako když se stěhuje blázinec. Zpívali jsme všichni, ani nevím, zdali jsme byli nadšeni válkou – nebo – kořalkou.

Vy nic, ale my, my jedeme do války.

Na druhé straně vozu drželi se 4 Němci okolo krku, čepice vraženy frajersky do očí a řvali na celé kolo nějaké německé válečné písně – odrhovačky, tlačili se do okna, by je bylo co možná nejvíce z peronu viděti a mohli se snad obecenstvu na peronu chlubit. Hleďte! Vy nic, ale my, my jedeme do války.

Hukot strašného vřeštění se odrazil z nádražní budovy, takže nebylo slyšeti ani vlastního slova. Oficiři běhali kolem vlaku se všelijakými lejstry, dávali ještě poslední rozkazy, které se v tom kraválu ztrácely jak slina v moři.

A to vše se odehrávalo v neděli na sv. Annu na libereckém nádraží, když 74. pluk odjížděl na hranice naší vlast Rakousko-Uherskou před nepřátelskými vojsky bránit.

Tu pojednou nádražím se ozve dlouhý pronikavý hvizd lokomotivy – a hned na to těžké supění a syčení páry. Kouř, který lokomotiva vyhodila, protivně čpěl a válel se kolem oken, takže někteří přestali chrliti ze sebe operní arie. Ještě několik nárazů kol na výhybky, zaskřípání vozu a již jsme si to šinuli z libereckého nádraží – ven.

„Zaplať bůh, že už jedem,“ povídá Duňka. „Kdyby to trvalo ještě hodinu, tak jsme ztratili všichni hlas a co by s námi dělali na hranicích, když by jsme nemohli křičeti: „Hurá! Hurá!“

S Jarkem jsme seděli vedle sebe a bafali ze svojich fajfek. Jarka byl totiž můj učedník v zacházení s fajfkou. Učil jsem ho, jak se fajfka nacpe, zapálí a jak se to z ní tahá. „Kdo nekouří fajfku, to není žádný voják, to je bačkora,“ řekl jednou náš švec, a tak Jarka – chtěj, nechtěj – se učil kouřit z fajfky. To byla s klukama psina. Sedával na kavalcí, na kufru a stále čedil, takže ho v tom kouři nebylo viděti, sliny mu tekly, a tak chudák ani nestačil odplivovat. Jednou se ale dopálil. „Poslechni, Josko, já s tím neřádem praštím, že se to rozlétne na tisíc kusů! Vždyť mě držka pálí, že to už nemohu vydržet.“ „Tak toho musíš na chvilku nechat, pak zase znova až do toho přijdeš.“ A tak Jarka, ani nevím kolikrát, *honil Davida*, než se naučil kouřit fajfku, aby byl pravý voják.

„Nyní bych rád věděl, kam jedeme. Zdali rovnou na hranice, anebo do Jičína, kde jest jeden náš batalion,“ vzpomněl si pojednou Duňka.

„Já nevím,“ povídám mu na to, „a snad ani náš major nic neví, kam nás zavezou. Ostatně, hoši, já Vám to za hodinu řeknu, kam jedeme. Jestli pojedeme Českým rájem, jedeme do Jičína, čemuž bych byl velice rád. Z Jičína mám pár kroků domů a věřte, jak bych to upaloval, abych se mohl rozloučit se všemi doma.“

„S tím si ale hlavu lámati nebudeme. Ty, Jarko, vytáhni flašku, já najdu zase áčko a raději si zazpíváme nějakou tu naši a potom uvidíme, kam s námi asi míří.“

Nato jsme si každý pořádně cucl a dali se do zpěvu. Zpívali jsme písničky všeho druhu, bavili se a tak nám ta cesta rychle ubíhala. Kolem trati a na nádražích bylo plno lidu. Někteří se přišli k vlaku rozloučiti se svými drahými a známými, jiní ze zvědavosti a při odjezdu nám mávali šátečkama na rozloučenou. Jedeme Českým rájem od Turnova – a to k Jičínu. „Hoši! Jedeme do Jičína!“ křičím radostně, jako bych objevil nějaký poklad. „Sláva, sláva! Ať žije Jičín!“ křičel jeden přes druhého a znovu jsme spustili naši oblíbenou „Vesničko má pod Šumavou“. Přidružil se k nám jeden kamarád s harmonikou, na které nás doprovázel. Melodie prosté písničky se vlnila vlakem a prchala do dále, kolem do kola roztroušených lesíků a vesniček. Zpívali všichni a každý do toho vložil, co mohl,

jako by chtěl říci těm luhům a hájům Českého ráje: „To jsme my, čeští hoši, co tu jedeme a ta písnička patří vám, jedině vám, vy drahé naše lány české.“

Vlak letí po lesklých kolejkách a zanechává za sebou černý pruh čpavého dýmu, jako by nás chtěl ukrytí před očima starostlivých našich maminek, které snad přispěchaly k trati, neb věděly, že tudy asi pojede její drahý syn se 74. plukem a ještě naposledy zahlédly a hluboko do srdce si vryly podobu obličeje, který od kolébky do této trudné chvíle hladívaly a celovaly.

Topoly ustaralé se smutně nahýbají a jako by se nějak natahovaly, by viděly, kdo to jede, kdo se to s nimi loučí. A ty zříceniny hradu Trosek jako by se škaředily a chtěly nám varovně říci: „Podívejte se na mě a hned se vám v rozpálené hlavě rozední, co přinese válka! Zadržte, dokud jest čas, nebo z Vás zůstanou sutiny, jako ze mne.“

Poslední polibek Českého ráje nám daly Prachovské skály a za malou chvíli jsme vjížděli do jičínského nádraží. Sluníčko již zapadalo za Českým rájem a zdálo se, jako by se mu nechtělo. Jako by bylo zvědavé, co se bude dít.

Přišel rozkaz, by jsme všichni vystoupili z vozů, že se půjde do města, do ubikací, což šlo dosti hladce a dobře. Zavedli nás, 2. batalion, do sokolovny a tam si každý našel svoje místo na slámě, která tu byla navezena k přenocování.

Zde jsem se též sešel se svými bývalými spolužáky a hned jsme se umlouvali, kterak se dostati domů. Měli jsme domů 2 hod. pěšky. Dovolili jsme si u svých představených, a když se stmívalo, pospíchali jsme nahoru ke kopcům k Lomnici, tam kde se krčí malá vesnička - naše rodiště.

Doma byli všichni překvapeni a měli z toho velikou radost, že jsem přišel ještě domů. Bylo dotazování a radění, co bude dále. Jediná ta myšlenka nás všechny utěšovala, že k válce přece jen nedojde, že Rakousko jen straší.

Když jsme si pohovořili, odešel jsem do hostince do Staré Lomnice k „Zajícům,“ kde jsem se sešel se svými známými a kde se právě konal dívčí věneček.

* * *

V Jičíně jsme se zdrželi asi 5 dní, dostali jsme k pluku rezervisty, by jsme měli plný válečný stav. Domů jsem chodil každý den navečer a někdy za mnou přišli naši. Fasovaly se konzervy a doplňovala výzbroj. Válka se rýsovala jasněji a jasněji. V ubikacích bylo nějak smutno. Zpěv umlkl docela.

Toho přišli navštívit rodiče a sestry, tam zase seděl ve slámě vousatý táta s celou svojí rodinou, žena s očima od pláče červenými starostlivě hledí na svého živitele, jak si hraje jeho malý klučina s jeho vousy a křičí: „táta – táta!“

Všem těm trapným scénám byl učiněn konec naším náhlým odjezdem na hranice.

Bylo to šestý den po sv. Anně večer, když nás vehnali do vozů a naplnili vagony žrádlem pro kanony, po 40ti do jednoho dobytčáku. Naše partička zalezla do kouta vozu a tam jsme si věci srovnali pěkně vedle sebe. Kvéry jsme přivázali ke stropu a každý si dělal svůj pelech, aby se mu dobře spalo. Někteří se nemohli nijak srovnat a tak nebylo divu, že se strhla ve voze hádka. Okolo 12 h. noční se s námi vlak hnul. Odjížděli jsme jako nějací zaprodanci v noci, aby to snad tma přikryla. Lidu bylo na nádraží stejně mnoho, třebaže byla noc. Mávali nám ještě naposledy šátky a volali na nás: „Vraťte se všichni zpátky.“ A bylo po všem. Vlak se řítil do tmavé noci a odvážel nás na frontu. Jednotvárné klapání kol nás ukoľebalo k spánku, který aspoň na chvíly zahojil bolavé rány na srdci.

III.

Slunce nemilosrdně pražilo do rozpálených vozů a mužstvo si všelijak krátilo dlouhou chvíly. Někteří hráli v karty, jiní zase pokřikovali na lid kolem trati. V našem koutě jsme si vyprávěli všelijaké anekdoty, nebo se dali do politiky, které jsme rozuměli jako koza petrželi. Harmonika již nehrála. Ležela chudák v koutě rozbitá, stihl ji hrozný osud. Jeden voják se tam nějak motal, až na ni šlápl. A bylo po ní, naposledy zařvala a byl konec.

Lidé po stanicích, kde náš vlak stavěl, nosili nám všeliké občerstvení – ovoce, víno, cigarety, salámy, sýry a také i květiny nám nosili. Lid byl všude stejný, někteří byli nadšeni válkou, jiní zase na ni nadávali. V Budapešti byla delší zastávka, neb jsme tam dostali oběd a občerstvení od místního obyvatelstva.

Budapeštské dámy byly vyšňořeny a rozdávaly nám cigarety. Zde bylo nadšení ohromné. Lid byl tak zblblý, že by nám radostí bůh ví co do vozu nehodili. A řvalo se: „Eljén, eljén,“ a my do toho „Jelen, jelen,“ a byla naše láska s Maďary zpečetěna.

Projížděli se fádni lány maďarské a Chorvatska, až široké, nekonečné roviny nás unavili, že jsme ztráceli zájem krajinu kolem sledovati a většinu cesty jsme prospali.

* * *

Bylo to 9tý den po vyhlášení mobilizace. Vlak zmírňoval svoje tempo a klapot kol se počal ozývati pomaleji. Pojednou sebou škulb a zůstal státi. Zvědavě jsme vystrčili hlavy a díváme se, kde to jsme. Hledáme rychle zrakem nádražní budovu, ale tu nikde není viděti. Pokoušíme se hledati město, ale ani toho nebylo

k spatření. Nádraží, kam jsme přijeli, mělo dojem, jako by bylo na rychlo postavené, neb to bylo vše rozházené a kol dokola samý čínský pořádek. „Kde to jsme?“ ptá se jeden druhého a nikdo nemohl dáti odpověď.

„Všechno z vozů ven!“ zněl rozkaz. Ztichli jsme a bez reptání si vzal každý svoje věci a vylezl z vozu. Před vozy stavěli jsme se rychle po kompaniích do řad a hned odcházeli z nádraží. Tma byla jak v pytli a prachu všude k zalknutí. „Kde to k sakru jsme? Jak se jmenuje ten blbákov?“ nadává Duňka, ale nikdo nevěděl. Cestou mizernou nás někam vedli, kolem nějakého jiného pluku, který již lágroval, někteří z nich spali, jiní se bavili, ale v té tmě nebylo možno rozeznati, mnoho-li jich je a co to za branži. Před námi na 3 kroky se někdo převalil, šlápl do nějaké díry. Zvedli ho, a on to byl Buček, rezervista. „Kam nás ty holomci vedou,“ nadává Buček, když byl na nohou, „hnáty si tady může člověk zpřerážet.“ „Ty chytráku, vždyť si sem pro jiného nejdem,“ zabručel jiný.

Tu a tam se někdo zasmál. Nebylo to ale od srdce, byl každý mrzutý a po cestě nevyspalý. Došlo se asi 500 kroků na strniště a tam se měl každý převaliti a do rána spáti. To byl náš první spánek na poli válečném, na srbsko – rakouských hranicích. Každý sebou praštil, kde se nám líbilo a jak se nám chtělo. Tornu jsme si dali pod hlavu a pěkně pohodlně se natáhli. Usnouti jsem však dlouho nemohl, vedle asi přes tři vojáky chrápal jeden, jako když řeže pilou. Vypadalo to v tom nočním tichu tak divně, že jsem po něm hodil hroudou, až se probudil, obrátil se a bylo ticho.

Hlavou se honily všeliké myšlenky, jak to bude dále, co budeme dělati, až se se Srby srazíme. A již tenkrát ve mě uzrála skvělá myšlenka, jak to provést, aby mě nezabili a také já bych nikoho nezabil. Tu zase poděsila představa: Srbové útočí, země se třese rachotem střelby a před námi se oběvují srbští junáci, ženou se proti nám a křičí: Na nóż! Na nóż! Naše volání, nestřílejte, jsme Slovani – Češi – úplně zaniká v té vřavě. Padáme jeden za druhým, aniž by jsme mohli jim říci: „jsme vaši bratři, nejdem na Vás, ale jdeme k vám s dobrým úmyslem.“ To snad není možné, snad se nějak dorozumíme, že nás poznají! A ta myšlenka ukolébala v těžký spánek pod širým nebem.

Ráno při východu slunce byli již všichni na nohou. Každý bázně hleděl kolem sebe a první naše starost byla, kde jsou srbské hranice, což jsme se dověděli hned. Hranice byli od nás nějakých 20 km, což nás nesmírně potěšilo. Dějala se představa, že jsme jen několik set metrů od hranic a že by Srbové do nás mohli střílet.

Počalo umývání, čištění a holení. Náš trojlístek jsme se dali také do toho a cítili jsme se úplně svěží. Kuchaři nedaleko nás vařili kávu a netrvalo to dlouho, když se nám ze šálku kouřilo a labužnický jsme si pochutnávali na té černé bryndě. Po kávě jsem si nacpal fajfku, zapálil, z torny vytáhl lístky a psal první lístky z pole válečného domů a známým.

Mezi četami chodil zupák a vyptával se starostlivě, jak se nám vede a nějak otcovsky se s námi radil. Poučoval nás, že na hranice půjdeme co nevidět, a aby jsme se nebáli. „Jak mi to těm srbským jehňatům natřeme,“ slintal.

Duňka se pomalu otočil, odešel, a když zupák odešel, přišel zpět a říká: „Já nevím kluci, já toho smrada nemůžu ani cítit a kór když začne takhle blbě žvanit. Já bych ho chlapa chtěl vidět, až budeme v tom mišunku, co ta konzerva bude dělati. Nedám za to nic, že až to vedle něj řampne, že bude zdělaný až po krk.“ „No my asi budeme všichni stejní, Duňko, nemyslíš?,“ odvětil na to Jarka. „No jo, já nevím, co budu dělat, ale aspoň se pořád nenaparuju jako ten uzel.“

Hejtman náš a ostatní oficiři se také stále motali a s leckterým pohovořili a na ledacos se vyptávali. Do nádraží přijížděly nové a nové vlaky a tak, že kam jsme se podívali, všude samé vojsko bylo viděti. Byla tady všechna branže, kanonýři, pionýři, pěchota a jízda, trény stály trochu dále, blízko polní cesty. Kanony stály, jedna baterie vedle druhé, jakoby čekaly toužebně, kdy budou moci zahájit palbu.

Dlouhým kolébavým krokem se k nám přikejval náš švec, dnes však už ševcem nebyl, protože válka ho proměnila v řadového vojáka. Byla na chlapa pěkná podívaná, nohy měl dlouhé, tlapy špičkama od sebe roztažené. Ruce měl od smoly a dratví celé popraskané, takže se zdálo, že si je jakživ nemyl a nemotorně jimi kolem sebe házel. V hubě se mu klátila fajfka, kterou měl již celou od močky projitou.

„Tak co, chlapani spanilý, jak se cejtíte po těle? Jak se Vám ta válka zamlouvá? Asi moc ne, vidíte?“ Jarka se na něho podívá ledabyle a sklopí zrak zase k jeho capatým nohám. „No, co se mě týče, já bych nejraději zase spakoval to svoje haraburdí a mazal zase domů.“ „Já bych taky šel, a šel bych třeba pěšky,“ přidal se Duňka a dal se do smíchu. „No jo, což to je platné, mně se zdá, že bychom šli jeden jako druhý. Ono se nám do toho nechce žádnýmu. A jestli pak víte, kluci, že brzo půjdeme, už se to peče.“ Všichni jsme roztáhli huby a Jarka vyskočil z torny (na níž seděl), jako by ho píchlo. „A kam?“ skoro z nás najednou vyhrklo nedočkavě. „No kam, že tak blbě se můžete ptát. Na Srbáky. Snad se přejdou hranice. Přece víte, že když se válčí, že jeden musí přejít hranice, aby napadl druhého. A v tomto případě to budeme my.“

Vítr čechrál korunu nedaleko nás plané hrušky a bylo jen slyšeti šelest jejího listí od prudkých veder uschlého. Nikdo se neodvážil promluvit a pohlédnouti na toho našeho zpravodaje, který tu stál s nohama rozkročenými jako nějaký hrdina a jen bafal ze svojí fajfky.

Slunce vystoupilo již dosti vysoko a pražilo do nás nemilosrdně, že každý hledal sebemenší chládek. Pod starou hruškou byla tlačeničky, tam se mazaly karty a celé péro a někteří sedíce na torně, bradu podepřenou rukama, kibicovali.

Někteří chodili volným krokem mezi touto směsí a hleděli něco nového vyzvěděti.

Zde se nás sešla celá divise. Byl zde náš pluk 74, potom 94, 42 a 92. A když jsem se tak zadíval na ty mraky vojska, těch mladých zdravých mužů, tu mě přišla na mysl slova našeho zugsfíry: „My je rozsekáme za pár dní.“

Oh, kéž by k tomu nedošlo a skoro jsem se hněval na Srby, proč nepřistoupějí na podmínky, které si kladlo Rakousko, třebaže jsem je neznal a neměl potuchy, co jest v nich obsaženo. A vlaky přijížděly stále nové a nové a jejich vagony chrlyly ze sebe obránce rakouské říše.

Pojednou v tomto mraveništi lidí ozval se jasný tón trubky a potom povel: „Připravit k odchodu.“ Každý si vyhledal svoje věci a postavil se k nim jako hokynář ke svému krámku a čekal, co bude dále. V tom již ale přiběhl zupák a zajechel: „Pátá kompanie oblékat a sám si připínal svoji šavli, která byla skoro větší než on sám. Tu počlo šramocení zbraní a toren. „Ježíšmarjá,“ zaskuhral Buček, rezervista, když na sebe napasoval tornu, „kam já tu potvoru donesu? Vždyť váží metrák.“ Hekali jsme skoro všichni a ohýbali se pod tím těžkým zavazadlem.

Nastalo řadění, počítání, jestli nikdo neschází, a konečně povel k odchodu. Toto vše se odehrávalo nedaleko pohraničního městečka Granice. Náš 74. pluk se hnul směrem k východu, v ten směr kde leží pohraniční město srbské Šabac a dále Bělehrad.

Vysoká kukuřice, která zde rostla skoro na každém poli, se pomalu houpala rozčechraná slabým větříkem a zdálo se, jako by nám hrozila svými klasy: „budte opatrní“. Dlouhá řada se vinula úvozovými cestami a kukuřice jako by nás schovávala. Prach se zvedal mezi námi, tak že jsme byli jako mlynáři a protivně se lepil na naše zpocené tváře. V řadě žádný nepromluvil, jen tu a tam bylo slyšeti nějaké klení.

Duňka mručel a huboval, Jarka měl ústa pevně sevřená, čepici do týla vraženou a ani necekl. Procházíme dlouhou vesnicí, lid se na nás ustrašeně dívá a snad nás lituje. Husy poplašeně kejhají a slepice kdákají. U jednoho statku rozlámaným plotem se na nás dívá svými maličkými očkami prase celé zmazané a chrochtá podivně na ten nevidaný zjev. Vidíte, vy teď vypadáte asi jako já! A mělo to prase celkem pravdu. Prach, který se usadil na naši zpocenou tvář, měli jsme rozmazaný, ruce jak od bláta a oděv a boty od prachu bílé. Když přišel rozkaz k odpočinku, nikdo nehledal pohodlí, ale kde stál, tam se na místě převálil. U každé studně byla hotová rvačka o trochu vody. Poddůstojníci to rovnali a nadávali. Žádný nehleděl na to, zdali je zpocený a je-li to zdravé. Lidé nám nosili ovoce, mléko i chléb, o který jsme ani nestáli. Jen každý chtěl vodu neb něco jiného k pití. Řetězy u studní rachotily a vytahovaly nová a nová vědra té osvěžující vody, která hned zmizela v žíznivých, vyprahlých útrobach vojáků.

Co tu vzpomínek letělo domů na té naše hospůdky, kde za výčepem stojí baculatý šenkýř nebo šenkýřka a točí do sklenic pěnivé pivo, zatímco my zde se pomalu rveme o vodu. Co by za to každý dal, kdyby se taková chvilka vrátila a mohl poseděti si u plné sklenice piva. Ale byli to jen vzpomínky.

U studně se to ještě tlačilo, když přišel povel nastoupit další pochod. Zvedali jsme se bez chuti, že u toho bylo dosti křiku, než jsme se připravili na další cestu. A zase se hnul kupředu ten příšerný had. Zupák vedle nás stále sekal nohama a šavle mu brňkala o střevíce.

„Tomu skrčkovi se to jde na lehkou, to on se olizuje, ale kdybych mu napasoval tu moji tornu na hrb, tak se pod ní poručí,“ řekl Šovaj potichu, aby ho zupák neslyšel.

Hejtman na herce kolem nás jezdil jako by se nám vysmíval: „Jen táhněte holoto!“ A jeho pucák si šmaděroval někde vzadu.

Řada byla stále více roztahaná, dělaly se trhliny. Tam jich šlo pět, tam dva, a tak to vypadalo, jako by šlo procesí na pouť. Flintu nesl každý jinak. Některý ji měl pověšenu na krku, jiný zase v zadu na torně a mnohý ji nesl jako nějaký klacek přes rameno. Jednotvárné klapání bajonetů přerušilo tu a tam nadávku a řehtání koní. Obloha byla bez mráček a větřík skoro žádný, že bylo vedro k nesnesení.

Jdeme po rovné silnici vroubené vysokými topoly, které jsou skoro do čtvrtiny od prachu celé bílé, a potkáváme několik hulánů celých zaprášených na zpočených koních. A tak se šineme pomalu kupředu do neznáma. Krajina jest jak stůl rovná, že není nic jiného viděti než nějaký strom. Byla již téměř tma, když celí zmoření jsme se zastavili před malou vesničkou na prostorné louce. Chládek, který se rozprostřel krajinou, vracel nám zase humor a veselost. Vysvlékli jsme se, aby naše propocené prádlo oschlo, než půjdeme spáti. Byla rozdávána menáž a občerstvení.

Nejživěji bylo u potoka, kterým teklo líně trochu vody. Zde jsme se umývali. Tma již byla úplná, když jsme svoje zmořená těla natahovali jeden vedle druhého a usínali v těžký spánek.

IV.

A tak jsme se plahočili z místa na místo. Chodilo se podél srbských hranic několik dní. Marodů bylo jako máku a všichni téměř na nohy. A nebylo divu, to bylo nějakého zbytečného chodění. Nedělo se tak jen u naší divize, bylo tak i u jiných.

Všechno má svůj konec a také naše turistika se ukončila.

Bylo navečer, den se chýlil ke konci, když jsme dorazili k několika stavením slamou pokrytých a nějak bázlivě se krčících k zemi. Náš 74. pluk osaměl, ostatní pluky 42., 92. a 94. zůstaly někde vzadu. Bylo nařízeno nedělati žádný hluk, jsme na samých hranicích. Každý ztichl jako pěna. Stáli jsme nehybně a bázlivě se ohlíželi kolem sebe, co s námi budou dělat. Přišel hejtman z porady, sebral naši kompanii, vedl nás kolem stavení a křoví na louku na druhé straně, postaví se doprostřed, zvedl ruku a ukazujíc k jihu pravil: „Tam za tím křovím, co

„Všechno na zem!“ zařve hejtman...

probleskuje voda, to jsou srbské hranice. Nyní nás odděluje od Srbska jen tato řeka - Sáva. Na druhé straně řeky již jest Srbsko.“ Hledíme směrem, kterým ukazuje hejtman a žádný snad ani nedýchá.

Jest ticho jako v hrobě, jen tlukot svého srdce jest slyšeti. Tluče jako kladivo. Sáva hučí a její hukot doléhá k našim uším jako hudba varhan v kostele. A hlavou letí toho tolik mnoho. To jsi tedy ty, svatá země Srbů, která již tolik úderů jsi snesla. To jsi ty země slavná, co nosíš a rodiš tolik junáků hrdinných a stromy jako by korunou svojí příkyvovaly. Hukot řeky je stále stejný a zní to jako by Sáva plakala.

„Vojáci!“ přerušil hejtman trapné ticho a pohlíží na nás z jednoho na druhého. „Dnes překročíme Sávu a zasáhneme do bojů s nepřítelem za císaře pána a přál bych si, by jste...“ Vtom se ozve vzduchem příšerné vrčení...

„Všechno na zem!“ zařve hejtman a již jsme všichni sebou praštili na zem a vzápětí nastal velký výbuch. A zase nastalo ticho, rušené jen hukotem řeky Sávy.

Leželi jsme skoro jeden na druhém a hejtman mezi námi jako kvočna mezi kuřaty. Někdo pošeptmo odříkával „Zdravas Maria“ a jinak bylo mrtvé ticho. Leželi jsme tak chvíli až jsme vstali, vlastně si sedli a koukáme ustrašeně na hejtmana. Hejtman zvedl významně hlavu a řekl: „Vidíte, to co vybuchlo, to byl srbský granát a dopadl dosti blízko nás. Tamhle, jak se válí ten kouř.“

A jak jsme se odtamtud klidili. Hejtman jak kvočna napřed a my jako kuřata za ním, do blízké kukuřice. To bylo již rozladění. Ten výbuch na nás působil jak sprcha, každý jsme seděl potichu, celí vystrašení, jest-li Srbové do nás budou střílet.

Jaká to byla neopatrnost od našich velitelů vodit nás tak blízko k hranicím. Oni si mysleli, že Srbové asi spějí a že nebudou připraveni. Ale ty tiché hranice, co byly rozděleny řekou Sávou, byly dobře střeženy. Co by z nás bylo zůstalo, kdyby granát padl mezi nás... A v hlavě stále hučí ten příšerný výbuch.

Srbové neměli žádné pozorovací balony, ale dobře viděli, co se na druhé straně děje a snad i o nás věděli, že jsme schováni v kukuřici.

Krajinou se rozprostřel závoj noci. Všude bylo ticho, ani lísteček se nehnul. Jen Sáva stále stejně hučela. Čekali jsme, co se s námi bude dít. Zdali půjdeme na druhou stranu, nebo zůstaneme na místě. Spát se nikomu nechtělo, každý měl nervy rozrušené. Potom nás hejtman opět odvedl a to do nějakého lomu, kde nám byla rozdána večeře. Jedlo se rychle a pak jsme se připravovali k odchodu. Jak rádi jsme z toho místa utíkali, že ani cesta nezdála se nám namáhavou.

Noční chládek byl tak příjemný, že jsme se ani nepotili. A tak jak se náš pluk rozešel, tak jsme se zase všichni sešli v dlouhé nekonečné řadě pohybující se směrem k východu.

V.

Jest 10 hod. dopoledne, kráčíme kolébavým krokem bez zájmu, polní cestou dosti pěknou kupředu. V polích jsou zakopané naše děla a jejich hlavně jsou obráceny směrem do Srbska. Dělostřelci čekají u děl, jakoby chtěli zahájit palbu, dívají se na nás zvědavě a jaksí nedůvěřivě.

„Hoši, tady není něco v pořádku“, řekl šeptem Jarka a taky měl pravdu.

Dále k východu se rýsovalo město Mitrovica. Jedna polovina ho byla před a druhá za řekou Sávou. Sáva nebyla pro husté křoví vidět, jen tu a tam se zaleskl její tok. Šli jsme tiše dopředu, ale nejistě. Pionýři zde stáli, v křoví měli připraveny části k montování pontonů. Někteří nosili provazy, jiní zase trámy a vše se dělo v největší tichosti.

Hledíme na vše kolem, jako by pro nás stavěli šibenice. V krku jsem měl sucho a nervy napjaté. Snad nebudeme my první, kteří půjdeme do Srbska. Ta myšlenka mě vyděsila, neb jsem si dovedl udělati představu, jak to s námi může dopadnouti. Zastavili nás a nařídili, aby jsme si někde každý sedl a nedělali hluk. Převalil jsem se do koprův a jiné divoké trávy, zadíval jsem se před sebe, bez zájmu, co se kolem mě děje. V duchu jsem si utvořil obraz, jak to s námi může dopadnouti. Vstoupíme do pontonů a poplujeme na druhou stranu řeky Sávy a až budeme uprostřed, Srbové do nás spustí rychlou palbu a postřílí nás snad do jednoho. V duchu jsem se loučil se všemi drahými, celoval naposledy ve vzpomínkách svůj rodný kraj a vše co mně bylo drahé. Jestlipak vás ještě uzřím, vy modravé naše hory, které se pyšně zvedáte nad naší vískou, jako nějaký strážce nad šumícími lesy, ve kterých jsem v dětství tak rád běhával. A zda mě bude ještě dopřáno rozhlížeti se z vašich vrcholků a kochati se pohledem na náš zlatý Český ráj...

Náš druhý batalion byl určen první se přepraviti na pontonech na druhou stranu řeky. Pionýři se chopili pontonů, rychle je spustili na vodu a již jsme do nich nastupovali. Srdce strachy bušilo, jak to asi s námi skončí. Vše dělo se rychle, před námi již jeden ponton se pohybuje rychle k srbskému břehu. Hledíme ustrašeně na srbský břeh a čekáme, kdy začnou Srbové střílbu nás vítati. Ale ono nic. Jen šplouchání tyčí, kterými pionýři odrážejí ponton, jest slyšeti. Ach, jak jsme si všichni oddechli, když jsme dorazili na druhou stranu, vystoupili z pontonů a schovali se pod břeh, kde jsme byli ukryti před možnou střílbu Srbů.

Pontony jezdily z jedné strany na druhou a pomalu přepravily celý pluk, bez veškerých ztrát střílení. To nám nešlo do hlavy, proč Srbové nestřílejí. Snad by utekli?

Vojska na břehu přibývalo. Byly nás tam již dva prapory a nebylo už místa na ukrytí. Tak jsme museli opustiti dosavadní kryt a pomalu rozvinuti ve střelecké linii postupovali kupředu. Naše kompanie měla směr březový lesík, asi 800 kroků vzdálen od řeky a první prapor měl směr na město. Šlo se kupředu, každý příkrčený jako bychom šli na tygra a oči každý vyvaloval na každý keřík.

V lesíku jsme se zakopali, každý si udělal střílnu a čekali jsme, co nám přinese noc. Jen to nám bylo divné, proč nás Srbové pouštějí do země, nic nám v tom nebylo bráněno.

Jedna četa nás zůstala vzadu u hejtmana a tam nám bylo dobře. V zákopech jsme hochům pomohli, aby to měli do soumraku hotové. „Však oni se na nás v noci Srbáci přijdou podívat,“ povídá Bouček, plivnul si do rukou a kopal dále. Cugsfira třískal do země, jako by se chtěl dostatí skrz zeměkouli, frajtr si připravoval pušku, jak bude střílet a při tom se zákopy prohlubovaly, přičemž bylo dosti rušno. Pionýři již stavěli most, rány palic a beranů se rozléhaly daleko.

Všichni již byli s kopáním hotovi, když se počalo stmívatí a v lesíku se náhle setmělo. Naše četa stáhla se dozadu k hejtmanovi, kde byl i nadporučík s poručíkem, jen zupák tu nebyl. Hejtman měl před sebou rozevřenou mapu, jezdili po ní prstem a při tom se o něčem radili. Kolem nás se nosily bedny střeliva do zákopů a později se roznášela i večere. Hlad měl z nás každý pořádný, vždyť v poledne jsme oběd nedostali a potom z toho strachu a kopání jsme pořádně vyhladověli.

Bylo by nám v tom lesíku březovém dobře, ale býti zde jen na výletě. Válka zkazila náladu, člověk měl na mysli jenom smrt a zase smrt.

Noc byla teplá, měsíček se válel v mracích jako nějaký lenoch a usmíval se na nás stejnou tváří, jako tam doma u nás v Čechách. Skrze koruny stromů probleskovala jeho lesklá tvář a zdálo se, že si s námi hraje na schovávanou. Cvrčci cvrkali a někde v dálce zaskřehotal pták.

„Lehněte si hoši,“ pravil hejtman a sám si stáhl kamaše a boty. „Udělejte si pohodlí dnes asi nic nepřijde. Srbové jsou za horama.“ Tak jsme si také ale pohodlí udělali. Nejdříve dolů boty, potom blůzu a někdo i kalhoty, ale to hejtman neviděl, neb byl za křovím. Hejtman ležel na sanitních nosítkách jako nějaký macharadža. Oficiři leželi od něho kousek dále a pucáci jeden vedle druhého. Pušky visely po stromech, jako by je nebylo vůbec potřebí. A tak to zde vypadalo jako v cikánském táboře.

Dlouho jsem byl vzhůru, skrze koruny stromů pozoroval měsíček a při to kouřil z fajfky. Rosa se počala již na trávě jiskřiti, když jsme všichni usnuli. Nebyl to však již ten spánek, jaký býval na rakouském území. Byla to jen dřímota, při které bylo slyšeti i praskot suchých větviček na stromech.

Tu pojednou zahoukla na levém křídle rána z pušky a rozlehla se tím nočním tichem. Otevřel jsem oči a poslouchám. Hnuli sebou i druzí. Hned na to padla rána druhá, třetí a než jsme se posadili, již to byla pravidelná střelba.

„Ježíšmarjá, pane hejtmane, vstávejte! Srbáci jdou na nás!“ zabručel pucák a tahal hejtmana a ostatní oficíry za nohy a při tom naříkal. Všichni jsme zatím vyskočili. „Já jsem to věděl, prokristapána, že na nás v noci přijdou,“ řekl Jiříčka a při tom se mu hlas třásl. „Co budeme dělati, vždyť nás tu postřílí jako kočky.“ Nyní se nakazila i naše kompanie a zahájila také palbu. Rána od rány nebyla k rozeznání a mašinky svým ta, ta, ta, ta, ta rozrývaly čistý noční vzduch. Motali jsme se jeden přes druhého, každý se hnal po svých věcech a tu hejtman v tom hukotu na nás zařve: „Honem zpět k řece.“ Jak jsme to tenkrát udělali, nevím. Chytl jsem hadry do náručí a ženu si to k řece a také jsem skočil do výmolu k ostatním. To byla pěkná podívaná na nás... První naše bylo se ustrojít, aby z nás zase byli vojáci a ne košiláci. Ustrojeni jsme byli hned, každý při tom oddychoval jako lokomotiva. Nyní jsme také poznali, že při tom našem rychlém stěhování každý v tom našem lágru něco zapomněl. Hejtmanovi chyběly kamaše, jeho pucák tam nechal celý ranec. Jiříčka tam nechal vestu s hodinkami, já měl zase jen jednu botu a také ostatním něco scházelo.

V zákopech to hrčelo stále víc a více... „Panenko Maria, ochraňuj nás ode všeho zlého,“ zabručel frajtr a čepicí utíral si nos. „Co s námi bude? Oni nás pobijí do jednoho.“ Hejtman bez kamaš se přikrčuje k břehu a vykukuje po terénu, co se bude dále dít, zdali Srbové nedobudou naše zákopy.

Vše na nás působilo strašně, rány splývaly v jeden hukot, takže ani nebylo slyšeti, jak nám cvakají strachy zuby a mnozí potichu skuhrají: „Ochraňuj nás, ó pane...“ Kdybych měl aspoň druhou botu, ale ta zpropadená věc... Kam já v jedné botě dojdu. Dodal jsem si také odvahy a asi 6 kroků od hejtmana počal jsem pozorovati také okolí. Měsíc jasně svítil, velké prostranství před lesíkem bylo jasně viděti. Rosa se perlila jako drahokamy a vpředu se černal lesík, ze kterého se ozýval nekonečný hukot střelby.

„Ty Srbové ale musejí uměti střílet, ani jedna kulička nad námi nezabloudí, to bude samá trefa.“ A ani žádní ranění nechodějí. A zase se přede mnou otvírá hrozná předtucha. Snad oni nejsou všichni pobiti? V hlavě to hučí k prasknutí a srdce tluče divoce.

Palba se pomalu zmírňovala tak, že to vypadalo, jako by naši v zákopech řídli. A nikdo od nich nešel, by přinesl zprávu, jak to tam vypadá. Každý vystrkoval zvědavě hlavu a hleděl směrem k lesu.

„Tak teď jest konec,“ zasténal pucák, když právě střelba se mírnila víc a více. „Teď jsou všichni pobiti a nyní přijdou na nás a budou nás vraždit.“

„Ó, proč jsme sem lezli,“ bědoval pucák. Nedal bych za to nic, že kdyby tam byla loď neb nějaký vor, že bychom naskákali na to a odpluli na druhou stranu. Ale ta hloupá situace. Most ještě nebyl udělán a loď žádná, a tak celí ustrašení jsme očekávali svůj ortel smrti.

„Buďte připraveni, nařídil hejtman. Kvéry si nařídte k palbě,“ a díval se dále k lesíku. Asi za půl hodiny, což trvalo věčnost a nastalo vzrušení. Od lesíka směrem k nám se blížily čtyři temné postavy, které se krčily k zemi a pomalu se kolébaly kupředu.

„Ježíšmarjá, už jdou, už jdou,“ skuhrá potichu frajtr [počeštěná podoba Gefraiter – svobodník] a chytal se za hlavu, jako by ho bolela, a dělal věc ještě horší, než byla. Toho strachu, co jsme tenkrát zažili, to nepřejí žádnému na světě.

„Ne, abyste po nich střídali,“ nakazoval hejtman a běhal od jednoho k druhému, by to každý věděl. „Jsou jen čtyři, snad je zajmeme.“ Postavy se přiblížily asi na 80 kroků a zdají se nám, že to jsou ohromní chlapi, až z nich jde hrůza. Nevím, jak bych popsal to, jak jsme se tenkrát styděli jeden druhého, když jsme poznali v blížících se postavách naše kluky a mezi nimi Šovaj.

„Pane hejtmane, poslušně hlásím, že už nemáme ani jednu patronu. A Srbové utekli. Ranění a zabití nejsou.“

Z nás se stali zase hrdinové, nečekali jsme na nic a nejdříve jsme šli každý hledat svoje věci, s kterými jsme se znovu shledali. A bylo po strachu. Všichni jako by jsme se znovu narodili a měli jsme zase dosti humoru. Důstojníci přišli zase k nám, hejtman si opět připnul na nohy kamaše a také se tomu jaksi divil. Několik bedniček patron bylo rozdáno a tak zase jich každý měl asi deset.

A když se příkradlo ráno a bylo již dosti viděti, tu se přišlo na volovinu, jakou náš batalion vyvedl. Naši hoši měli pobíhající prasata a dobytek před našimi zádky za srbské komitače. Dobytek rozběhnutý odchodem obyvatelů z městečka Mitrovica, chtěl se asi vrátiti domů, ale narazil na obránce rakouské říše a tím povstal boj na život a na smrt. A tím také ohromná naše ostuda. Od té doby říkali nám „prasečkáři“.

Hned odpoledne jiné pluky převzali úkol jíti dopředu, což my jsme zůstali na místě, jen že jsme byli staženi blíže k městečku. Srbské vojsko nebylo k spatření, tak jsme v městě žili beze strachu. Zde jsem poznal první ovoce války.

Domy od svých majitelů opuštěny, vše zde zanechali. Obchody se zbožím napěchované čekaly na své zákazníky bez obchodníka. Ve sklepích ohromné sudy vína dočkaly se svých odběratelů, ale těch bylo mnoho a neplatili.

Chodím z dlouhé chvíle dům od domu, ale to co spatřuji, toho jsem dosud neviděl. Prohlížím si se zájmem krásně vyšíváné obleky, prostěradla a obdivuji umění srbských žen a v duch počítám, mnoho-li prchlo času, než taková národní ornamentka byla hotova. A to vše zde museli zanechat na pospas hordám

sem se valícím. Jak asi těžko se loučili s těmito věcmi, jak sebravše nejnutnější se slzami v očích prchali před blížícím se nepřítelem. Na stěně visí podobenky. Běru jednu po druhé do ruky a spřáteluji se s nimi. Zde jest podobenka vousatého muže s očima jiskrnýma a zdá se mně, že hledí na mě opovrženě. Jest to asi majitel domu, který jest nyní asi též vojákem. Vedle jsou zase jiné podobenky, snad příbuzných a opět jiné a jiné. Běru do ruky podobenku nějaké hezké dívky v národním srbském kroji a její krásné oči jako by se dívaly na mě prosebně. Nechej, vojíne, vše, co zde jest, nic nenič, každou věc kterou zde vidíš, jsem zlíbala a skropila slzami. Seděl jsem dosti dlouho v tom velebném tichu a nemohl jsem odtrhnouti svůj zrak od těch prosebných očí.

Hodiny na zdi na prkénku připevněny jednotvárně tikaly. Tik – tak – tik – tak. Opatrně, jako nějakou svatou věc, jsem obrázek pověsil zase na svoje místo, rozhlédl jsem se ještě jednou po světnici a odcházím. Zdálo se mi, jako bych opouštěl chrám Páně.

Vojáci našeho pluku nosili v kbelících víno a mnohý se už povážlivě motal.

Před polednem přišel k našemu praporu major k jakési přehlídce a mezi jinými pochvalnými slovy týkajícími se večerního boje pravil: „Čert vezmi munici, ale aspoň vím, že mám vojáky, kteří stojí hned na svém místě.“ To jsme se nasmáli té ostudě.

VI.

Nyní již chodily poplašné zprávy, že v srbském vojsku jsou bojovníci, tak zvaní komiti. To, že jsou hrdinové, kteří bojují do posledního dechu a koho z našich dostanou, toho zabijí. A naši prý jich také nešetří, když některého dopadnou.

Na bosenské straně na řece Drině se již rozpoutal boj v plné síle, takže hořela celá hranice bosensko-srbská. Válka zatínala své drápy hlouběji a hlouběji, ale k dobrému se to neobracelo.

Po mostě přicházely nové a nové pluky, děla rachotila po mizerném dláždění města Mitrovica a projížděla dále do Srbska. Také na nás došlo a stěhovali jsme se zase kupředu. Vojska se hnala bez hlavy dál a na co přišla, vše ničila. Nejhuře si počínali Maďaři, na co přišli, roztloukli a ničíc a pálic vše, co jim do ruky přišlo, na to byli největší hrdinové. Barbarství slavilo své triumfy. Procházíme srbské vesnice, jednu po druhé a jedna zpustlejší než druhá. Obyvatelstvo všude pryč, uprchlo vzavše s sebou jen to nejnutnější. Jdeme rovnou cestou, prach nás mučí jako obyčejně. V řadě jest ticho, žádný nemluví, jest jakási stísněná

nálada. Z dálky jest slyšeti slabé rachocení pušek a mašinkvérů. Jdeme již celých 7 hodin, zmoření a utrmácení. Podél cesty sedí tu a tam zmořený celý utrápený vojín, celý vyčerpán. Jsou to vojáci od jiných pluků, kteří tudy před námi přešli. Jinde zase oficír seká rákoskou zmořeného vojína a řve na něho: „auf, auf.“ Ale vojín oči ve sloupcích se ani nehne. Ale on řve dále: „Chlape, já tě zastřelím, nepůjdeš-li!“ Ale ten jako když neslyší, se ani nehne. A takových scén jest cestou stále viděti. Jak to vypadalo za naším plukem, nevím, ale lepší to asi nebylo. Vždyť u našeho pluku byly také takoví důstojníci k najití. Voda se pila z kaluží, učiněné bláto a jak chutnala.

V noci jsme se rozložili táborem na malém návrší. Dole v údolí bylo viděti celé vesnice v plamenech, které byly od nás vzdáleny asi 8 km. Po cestě kolem návrší rachotily vozy trénů a dělostřelectvo, které kvapem se hrnulo kupředu.

Hledím dolů do údolí na nevidané to divadlo. Oheň plápolá, jako by hořela celá srbská zem. V hlavě nemohu si to nikterak srovnati. Jak jest to možné, takové barbarství prováděti v dnešní době. A opět zase nové a nové ohně se vyskytují. Přišlo mně se ohlédnouti a tu spatřím, že vedle mě stojí Jarka, stojí tu nehybně a oči jeho jsou upřeny do dálky. Nemluvili jsme, jen naše oči byly stále upřeny na to děsné moře plamenů. K uším zaléhal rámus z našeho tábora, nadávky na celý svět. Jarka mě vzal za ruku, mlčky odvedl na stranu a dívaje se na mě, řekl šeptem: „Tohle budou Srbové zle odplácet, běda těm, kteří se jim dostanou do rukou.“ A tak naše postavení bylo tím více horší.

* * *

Srbové zasáhli v boj a my museli ještě té noci dopředu. Cestou jsme potkávali raněné. Někteří lehčeji ranění šli pěšky s ovázanou rukou, tu zase dva jeden druhého podpíraje. Selské vozy narychlo sehnané ujíždějí kolem nás naloženy těžce raněnými. Krev prosakovala skrz obvazy, takže to působilo na nás trapně. Vůz za vozem sténajících raněných se vlekl mizernou cestou. Potkali jsme jednoho od 42. pluku raněného na ruce a ptáme se ho, jak to tam vypadá.

Podíval se na nás, oči měl krvavé, tvář od potu umazanou: „Tam budete viděti, co umějí Srbáci, já jsem šťastný, že jsem raněný a nebudu to již slyšeti.“ A jak se tak na něho díváme, skoro jsme mu záviděli. Přijížděly nové a nové vozy s raněnými a my jsme se blížili k frontě. Tu a tam jsme přišli již na zabité s rukama roztaženými. Leželi zde nepohnutě, tiše, jen tráva kolem nich se vlnila.

Je 10 hod. v noci a čekáme na další rozkaz, co s námi bude. Ležíme ve vesnici napolo vypálené, z některých domů se ještě kouří. Trosky kostela trčí k nebi, jako by žalovaly. Nedaleko nás zuří boj, dělostřelectvo pálí ránu za ránou a Srbové jen málo odpovídají.

Jsem celý nespív, co bude dále, zdali půjdeme dopředu nebo zůstaneme. Duňka přinesl odněkud rakii a s úsměvem na rtech podává mi ji: „Napij se, ale hodně, budeš mít lepší náladu.“ Naváhl jsem si hodně a za chvíli jsem již cítil na sobě účinek alkoholu. A jak řekl Duňka, nálada se dostavila, bylo mně již ve-seleji a bylo mně vše jedno. Jarka měl také kuráž a láteřil na celý svět.

Dělostřelba duní stále a rachot pušek neustává. Úvozovou cestou volným krokem jde hlouček lehce raněných, nemají výzbroj, jen přes sebe chlebník. Krajina jest zahalena čpavým dýmem z hořících vesnic, takže vzduch jest těžký a nesnesitelný. Pole jsou zpustošena, pošlapána, dokonce i popálena. Ó, jaká to poušť.

Náš prapor byl celý opilý, ani nevím, odkud tu breberku nosili. Jenom to vím, že jí bylo hodně a dala se pít. Když jsme šli kupředu, tak šla banda opilců.

Chodíme sem a tam, jakoby jsme bloudili. Vedle kukuřičného pole leží zabítí tři husaři, oči mají otevřeny a jednomu visí z úst překousnutý jazyk. Těla jejich jsou černá a již napuchlá. Nedaleko nich leží zabítý kuň, hrozně nadmutý a celá tato směs již hodně zapáchá. A tak jsme měli zase po náladě.

Nedaleko jsou naši dělostřelci, ale nestřílejí, asi odpočívají. Jsou zamazáni, zarostlí vousy a někteří i dosti roztrhaní. Na hranici granátů sedí jeden takový vousáč a dojídá si ze šálku polévku. Dobrácky se na nás podívá, mávne rukou a povídá: „No, s Vámi to už nevyhrajem.“

„Jedeš, ty holomku,“ vzkřikl na něho náš švec a hnal se po něm. „Dej si pozor na kušnu, nebo ti přes ni dám. Ty si myslíš, že když jsi u těch střikaček, že bůh ví, co nejsi.“ A málem by mu nějakou dal. Cestou se stále na tu bandu ataleráckou zlobil. „Těm se to válčí, jsou 15 km od fronty a jen tam posílají ty jejich neřády. A ještě si z nás bude holomek dělati komedii. Měli jste mě nechat, já bych mu zmáčkl ohryzek.“ A stále hubujíc, hrnul se dopředu.

Tu a tam spatřujeme již nově nahrnuté kopečky hlíny, v něm zaražen křížek, který nedal mnoho práce a vedle kopají hroby nové a nové. S mrtvým si zde mnoho nehrají. Hrob hluboký asi metr, široký co by se tam mrtvola vešla, byl hotov za chvíli. Jdeme právě kolem takového smutného místa. Jsou zde dva hrobaři u vykopaného hrobu a mrtvolu beze vší námahy svalili dolů, takže když dopadla na dno, ležela na břiše. Hlavu přikryli zkrvaveným pláštěm a hrob zahrnuli hlínou. Takto snad skončí i naše putování v tomto slzavém údolí.

Říká se: „Člověk zvykne i šibenici,“ ale tomuto divadlu jsme nemohli přivyknouti, ba naopak, čím více jsme ho spatřovali, tím více jsme byli rozhořčeni nad zacházením s padlými. Tam doma matka, žena či milenka se zoufale modlí za svého milého, aby ho Bůh chránil, a zatím zde s ním po smrti takto zacházejí. Co takový kopeček země v sobě skrývá, kolik krásných snů a plánů do budoucna zde jest zahrabáno.

Leží zde vojín rakouský vedle Srba, oba mají stejným dílem místo vyměřené. Dříve po sobě stříleli, nyní zde leží vedle sebe, aniž by jeden druhému něco vyčítal. Připadá mi vše jak na pohřbu. Střelba vpředu umlkla a bylo slyšeti jen naše dunivé kroky, tu a tam nějaký vzdech.

Ranění přecházeli kolem nás nějak bázlivě, jako by měli strach, by se s námi nemuseli vrátit. Na vozech jich bylo napěchováno, že se nám zdálo, že ten chatrný vozík musí pod tou tíhou každou chvíli se poručiti.

* * *

Vesnička, do které jsme dorazili, byla zachovalá, ušetřená ohně, ale měla tu špatnou polohu, že byla vzdálena od fronty asi dva kilometry. Do vesnice se vešly oba naše prapory i s trény. Rozdělení po domech, které byly vyrabovány a uvnitř zničeny až k pláči, jsme byli po četách. Vesnička byla postavena ze dřeva a slámy, by mnoho nepotřebovala k zapálení. Jedno neopatrné odhození cigarety a vesnička shoří celá. Tomu osudu vesnička, pokud vím, ušla a snad stojí ještě podnes. Na noc jsme se v domku uvelebili a dlouho do noci rokovali. Po večeři jsem si zalezl do kouta do slámy a s chutí si po dlouhé době spokojeně zapálil svoji milou fajfku. Jarka a Duňka byli zde také, ale utrmáceni také odpočívali.

„Poslechněte, hoši, tak se mi zdá, že máme ještě pořád dosti štěstí, ještě jsme v žádném fofru nebyli,“ zmínil se Sovaj. „Všechny pluky od naší divize se už smočily, ale my jsme dohromady ještě neslyšeli ani kuličku hvízdnout.“

„Máš pravdu, hochu. Mně to připadá, jako bych už bůh ví, co nezažil, a my jsme dohromady ještě nikde nebyli,“ odvětil Jarka a podrbal se ve vlasech.

„No, jen se hoši nestarejte, ono se na nás na všechny dostane a může býti, že nejvíce,“ odpovídá Duňka.

Jarka si hladí na bradě povyroslé chmýří, jako by o čemsi přemýšlel.

„To bylo slávy a křiku. Za 14 dní jsme s nimi hotovi, pamatujete hoši? A ono 14 dní jest již dávno pryč a my jsme pár km od našich hranic a co prý už je zabitých a raněných,“ pronesl jeden v koutě světnice. „Zupáka jest viděti jen okolo kuchyně, cuksfíra již dávno ztichl a také hejtmanovi se to asi už nelíbí. No jo, ten svět už jinačí nebude a před smrtí má každý strach.“

Vedle do malého domku přivezli opět další raněné. Domek měl dvě světnice, tam bylo umístěné obvaziště. Ranění byli od 42. a 94. pluku. Šli jsme se tam podívat. Jeden z nich byl již mrtvý, tak ho odnesli do zahrady, kde už byla řada hrobů. Tam ho položili na zem, přikryli ho větvemi a ráno že prý ho pohřbí. Nářek raněných byl hrozný. Jeden byl raněn od šrapnelu, ale tak příšerně, že byla hrůza se na něho podívat. Krev prosakovala každý obvaz, že měl vše na sobě zakrvavené. Bolestí nemohl vydržeti, kopal, rval si vlasy a mlátil sebou na zemi.